

Arbeidsdepartementet
Postboks 8019 Dep
0030 OSLO

Deres ref:

Vår ref: 2010/55314-3

Arkivkode: 008

Dato: 07.10.2010

NOU 2010:5 Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering. Høringsuttalelse fra Deltasenteret

Det vises til mottatt høring til Barne-, ungdoms- og familieetaten på NOU 2010:5 Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering. Et helhetlig hjelpemiddeltilbud.

Deltasenteret, statens kompetansesenter for deltakelse og tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne, kommenterer i sitt høringssvar de kapitler og forslag som har stor aktualitet for forholdet hjelpemidler og universell utforming.

Høringsuttalelsen er behandlet på styremøte for Deltasenteret 16. september 2010.

Kapittel 3 Grunnleggende verdier og mål for utvalgsarbeidet

Deltasenteret vil innledningsvis støtte opp under de verdier utvalget legger til grunn for sitt arbeid gjennom referanser til regjeringens politikk for personer med nedsatt funksjonsevne. Vi ønsker imidlertid å kommentere utvalgets beskrivelse av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (DTL) som trådte i kraft 1. januar 2009. Gjennom rundskrivet "Universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, utgitt av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 5. juli 2010, er lovens § 9 Plikt til generell tilrettelegging (universell utforming) nærmere redegjort for. Det vises til at kun mindre kostnadskrevende tiltak for oppgradering til universell utforming omfattes av loven. Paragrafen omfatter eksisterende transportmidler, IKT-løsninger og bygninger/anlegg. Eksempler på tiltak i eksisterende bygninger og anlegg som omfattes av loven er kontrastmarkering, fjerning av dørterskler og tilrettelegging for trinnfri adkomst til hovedinngang muligjort ved begrensede kostnader. Større tiltak i eksisterende bygninger og anlegg for oppgradering til universell utforming, vil først lovforankres etter opprettelse av en ny forskrift etter plan- og bygningsloven. Det nevnes ikke i rundskrivet når en slik forskrift vil innføres og evt hvilke bygningskategorier den vil omfatte.

Utvalget vurderer at DTL gir rett til inkludering gjennom universell utforming og at loven vil ha
konsekvenser for behovet for kompensatoriske tiltak, eksempelvis hjelpemidler. Gjennom
beskrivelsen i rundskrivet av innholdet i plikten til universell utforming etter § 9, er

Deltasenteret uenig med utvalgets vurderinger av at DTL vil føre til at noen brukere ikke lenger vil ha behov for hjelpemidler.

Kapittel 7 Utviklingstrekk og utfordringer

Universell utforming og tilrettelegging (kap. 7.5) er en av fem hovedutfordringer utvalget har identifisert med betydning for utforming av fremtidige velferdsordninger, herunder hjelpemiddelsystemet.

Som innledning til kap. 7.5 beskriver utvalget en fremtidig utvikling innen universelt utformede produkter og omgivelser der universelle løsninger vil bli det mest alminnelige for mange personer med funksjonsnedsettelse, mens særløsninger gradvis vil bli unntaket. Dette mener utvalget vil påvirke behovet for hjelpemidler og tilrettelegging. Samtidig understreker utvalget at det alltid vil være behov for individuelle hjelpemidler for å kompensere nedsatt funksjonsevne, eksempelvis nedsatt bevegelses-, syns- og hørselsfunksjon. Utvalget viser til fire strategier for universell utforming i norsk politikk; tverrsektoriell tilnærming, rettslige virkemidler, ikke-rettslige virkemidler (eksempelvis offentlig markedsrett og forvaltningsrett) og økonomiske virkemidler.

Deltasenteret har vært en aktiv medspiller i arbeidet med universell utforming siden 1996. Utviklingen innen norsk politikk har mange positive trekk som tverrsektorielle handlingsplaner, implementering i flere sektors regelverk og statlige føringer. Vi ønsker imidlertid sterkt å understreke at Norge fremdeles står langt fra å realisere universell utforming i praksis. Dette mener vi hovedsakelig skyldes manglende rettslige og økonomiske virkemidler som kan bidra til universell utforming av eksisterende produkter og omgivelser. Universelt utformede produkter og omgivelser er nødvendig for å sikre at personer med funksjonsnedsettelse skal være uavhengige og kunne delta i samfunnet på lik linje med andre. Universell utforming er likevel ikke en tilstrekkelig forutsetning for samfunnsdeltakelse for svært mange personer med nedsatt funksjonsevne. De universelle løsningene kan som regel ikke kompensere for funksjonsnedsettelsen alene og må ofte suppleres med individuelle hjelpemidler. Vi er forundret og kritisk til utvalgets betraktninger om at i årene som kommer vil universelle løsninger bli det alminnelige og særløsninger unntaket for mange personer med funksjonsnedsettelse. Vi er heller ikke kjent med forskning som belyser dette.

Kapittel 10 Sentrale spørsmål for utformingen av et fremtidig hjelpemiddelsystem

Utvalget presenterer og vurderer i kap. 10.1 kjennetegn ved et hjelpemiddel og et forbruksgode/forbruksgjenstand. Deltasenteret slutter seg til utvalgets vurdering om at den generelle regelen må være at det er samfunnets ansvar å kompensere for nødvendige merutgifter til hjelpemidler. Vi ser likevel betydningen av å løfte frem problemstillingen grunnet ulike samfunnsforhold som kan påvirke grenseflaten mellom hva som til enhver tid er et hjelpemiddel og et forbruksgode.

Deltasenteret er imidlertid bekymret for utvalgets betraktninger om å todelte behovet for kompensatoriske tiltak hos eldre personer gjennom behov oppstått grunnet en naturlig aldringsprosess og behov oppstått grunnet en funksjonsnedsettelse uavhengig av høy alder. Vi tolker utvalgets vurdering dit hen at ved et hjelpemiddelbehov som følge av en normal aldringsprosess, vil personen ikke ha et rettskrav overfor samfunnet. En slik grensedragning mener vi kan medføre forskjellsbehandling og nye gråsoner.

Deltasenteret slutter seg til utvalgets forslag om å opprette et rådgivende ekspertorgan for vurdering og prioritering av hva som er et hjelpemiddel og hva som anses som et

forbruksgode. Vi vil understreke betydningen av deltakelse fra ulike brukerorganisasjoner i organet.

Kapittel 12 Hjelpemidler og dagligliv

Utvalget drøfter konsekvenser vedrørende overføring av ansvaret for basishjelpemidler til kommunene ved hjelp av tre finansierings- og organisasjonsmodeller. Deltasenteret vil påpeke at alle modellene representerer en større risiko for geografisk forskjellsbehandling av hjelpemiddeltildeling til personer med funksjonsnedsettelse enn dagens hjelpemiddelsystem. Dette med bakgrunn i at den enkelte kommune får finansieringsansvaret og tilgang på hjelpemidler kan påvirkes av kommunens økonomiske rammebetingelser.

Deltasenteret slutter seg til utvalgets egne vurderinger i kap. 12.2 der det vises til at bedre tilrettelegging i mange sammenhenger betyr at hjelpemidlene kan utnyttes mer funksjonelt, men i liten grad vil være et alternativ til hjelpemidler. Vi vil sterkt understreke betydningen av at personer som er i behov av individuelle hjelpemidler får tilgang til disse, noe som muliggjør et mer aktivt og selvhjulpent liv. Individuelle hjelpemidler er ofte en forutsetning for å kunne delta på samfunnets universelt utformede arenaer. Vi etterlyser en utredning der det ses nærmere på en utvidelse av dagens bestillingsordning med kommunen som formidlingsansvarlig, mens finansieringsansvaret beholdes på statlig nivå. Utredningen bør også vurdere ulike alternativer for administrering og finansiering av behovet for midlertidig utlån av hjelpemidler.

Deltasenteret deler utvalgets vurderinger knyttet til tilpassing av bolig (kap. 12.3) og at utfordringene kan relateres til to kategorier; tilrettelegging av enebolig m.m. og tilrettelegging av fellesarealer i flerleilighetsbygg. Utvalget beskriver manglende universell utforming av fellesarealene i flerleilighetsbygg som grunn for økte folketrygdutgifter, spesielt knyttet til installering av trappeheis. Deltasenteret deler utvalgets omtale av de problemene etterinstallering av trappeheis representerer. Dagens ordning gjennom folketrygden er basert på søknad fra enkeltindivider. En måte å endre denne praksis på er å innføre en offentlig tilskuddsordning for etterinstallering av varige heisløsninger i boligblokker, der sameiet/borettslaget er aktuell søker. Vi beklager sterkt at Norge ikke har en liknende tilskuddsordning som Sverige og Finland på dette området.

Deltasenteret støtter utvalgets anbefaling om at berørte departementer bør utrede en mer helhetlig løsning når det gjelder boligtilrettelegging. Utredningen kan blant annet bygge på erfaringer fra samarbeidsprosjektet Boligtilpasning mellom Arbeids- og velferdsetaten og Husbanken. Det må ikke tas stilling til en overføring av ansvaret for trappeheis og løfteanordninger til Husbankens ansvarsområde (jfr. kap 11.11) i forkant av denne utredningen.

Deltasenteret er svært positiv til at aldersgrensen på 26 år for aktivitetshjelpemidler og utstyr til trening, stimulering og lek oppheves (kap. 12:4). Vi er enig med utvalgets vurderinger i at dette er et viktig tiltak i folkehelsesammenheng.

Deltasenteret slutter seg til vurderingen om at det er en trend at mainstreamprodukter innen teknologi tar opp i seg funksjonalitet som gjør dem mer anvendbare for flere (kap 12.6). Det er også viktig å se at standardiserte grensesnitt bidrar til å øke kompatibiliteten mellom teknologiprodukter fra ulike produsenter. Imidlertid ser vi ikke nødvendigvis en nedgang i markedet for spesiallagede produkter som en følge av dette. Tvert i mot kan økt bruk av åpne standarder gi større muligheter for å lage spesialløsninger, som enkelt kan kommunisere

med mainstreamløsningene gjennom standardiserte grensesnitt. Et satsingsområde bør være å fokusere på teknologi som benytter åpne standarder, både for å sikre mangfold og hindre monopolsituasjoner på leverandørsiden. Krav i forbindelse med anskaffelser kan være et verktøy for å oppnå dette.

Et annet aspekt er at hjelpemidler gjennom standardiserte grensesnitt vil kunne brukes til å kommunisere med fellesløsninger i det offentlige rom og derved bidra til økt tilgjengelighet for alle. Utviklingen vil gå over tid, og særlig på teknologiområdet vil det være nødvendig med en løpende vurdering av hva som er et hjelpemiddel og et mainstreamsprodukt/forbruksgode, jfr. kap. 10 om rådgivende ekspertorgan.

Kapittel 13 Hjelpemidler og tilrettelegging for barn og unge

Deltasenteret deler utvalgets vurdering av at mange ulike offentlige myndigheter har viktige ansvarsområder når det gjelder hjelpemidler og tilrettelegging for barn og unge, der god samhandling og koordinering er avgjørende for tilfredsstillende løsninger. Utvalget viser til at dette er spesielt viktig hos barn og unge som er i stadig utvikling. Vi vil også understreke betydningen av universelt utformede barnehager og skoler dersom barn og unge skal fungere optimalt med sine individuelle hjelpemidler.

Deltasenteret støtter utvalgets tilslutning til Midtlyngutvalget og Flatøutvalgets anbefalinger om å ta inn en bestemmelse om rett til individuell plan i barnehageloven og opplæringsloven. Likeledes støttes forslaget om rett til en personlig tjenestekoordinator for brukere med behov for langvarige og koordinerte tjenester.

Deltasenteret er svært bekymret for oppsplittingen mellom stat, kommune og ulike sektorer som følger av utvalgets forslag. Samtidig er vi usikre på innholdet i enkelte av forslagene. Hjelpemidler for barn og unge omtales også i andre kapitler som vi velger å bringe frem her.

Deltasenteret ser ikke at det fremgår hvilke hjelpemidler som krever integrering i den praktiske og pedagogiske sammenhengen som foreslås overført til opplæringsmyndighetene. Er dette eksempelvis kun datautstyr med tilhørende maskin- eller programvarer? Utvalget uttaler i varierende grad overføring av hjelpemidler for barn og unge til kommunene. I kap. 12 (side 184) er utvalget usikre på om hjelpemidler til barn bør inngå i en ansvarsoverføring av basishjelpemidler til kommunene. I kap. 11 (side 179) derimot, foreslår utvalget at ansvaret for utstyr til trening, stimulering og lek overføres til kommunene. Samtidig understreker utvalget i kap. 13 hjelpemiddelsentralenes sentrale rolle rundt mindre frekvente og mer komplekse saker overfor barn og unge.

Deltasenteret mener hjelpemidler i hjem, barnehage/skole og fritid må ses i sammenheng og ha en helhetlig tilnærming. Dette finner vi vanskeliggjøres gjennom utvalgets forslag til oppdeling av hjelpemiddelformidlingen. Vi vil anbefale en bredere konsekvensutredning når det gjelder hjelpemiddelformidling til barn og unge, der brukernes erfaringer får en sentral plass.

Kapittel 14 Hjelpemidler og tilrettelegging i arbeid

Deltasenteret finner ikke tilstrekkelig dokumentasjon fra utvalget om fordeler ved å overføre stønader til hjelpemidler, tilretteleggingstilskuddet og funksjonsassistentordningen fra folketrygden til en "ny" arbeidsmarkedslov. Vi ser med stor bekymring på dette forslaget da ordningene vil bli en del av et rammefinansiert overføringssystem. For brukeren vil det kunne

bety knapphet og begrensning på hjelpemidler og hensiktsmessig tilrettelegging. Forslaget vil også medføre at hjelpemidler i hjem og arbeidsliv ikke ses i en helhetlig sammenheng.

Deltasenteret støtter utvalgets anbefalinger om en bedre koordinering av tjenestene under NAV. Videre slutter vi oss til utvalgets forslag om å styrke hjelpemiddelsentralenes rolle innad i NAV og benytte deres kompetanse om hjelpemidler og tilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsevne overfor ansatte i ordinære arbeidsforhold, til personer på arbeidsrettede tiltak og ved nyansettelser. Vi ser positivt på forslaget om å utvide målgruppen for tilretteleggingstilskuddet til å omfatte alle virksomheter og til også kunne benyttes ved nyansettelser. Vi ser imidlertid behov for en utvidelse av tilretteleggingstilskuddet eller et nytt offentlig tilskudd som omfatter større bygningsmessige tilrettelegginger/universell utforming av arbeidsplassen.

Kapittel 15 Kompetanse, forskning og innovasjon

Deltasenteret ser et stort behov for styrking av anvendt forskning om hjelpemidler og tilrettelegging, inkludert forholdet mellom hjelpemidler og universell utforming. Vi vil sterkt understreke betydningen av at forskningen underbygger målsetningen med hjelpemidlene, nemlig aktiv deltakelse, likeverd og inkludering for den enkelte. Av den grunn er det viktig å vurdere om øremerkede midler inn i andre forskningsprogrammet i regi av Norges forskningsråd er et like godt eller bedre virkemiddel til å fremskaffe ny kunnskap på området som et eget forskningsprogram.

Med hilsen

Toril Bergerud Buene (e.f)
avdelingsdirektør

Randi Røed Andersen
seniorrådgiver